

ЄВГЕНІЯ СЕРГІЇВНА ЛОГВИНЕНКО,

кандидат юридичних наук,
Харківський національний університет внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-7687-843X>,
e-mail: evgeniyalogvinenko11@gmail.com;

ІГОР АЛЬБЕРТОВИЧ ЛОГВИНЕНКО,

кандидат історичних наук, доцент,
Харківський національний університет внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0003-1505-4418>,
e-mail: igor_logv@ukr.net

РОЗУМІННЯ ПОКАРАННЯ В ФІЛОСОФСЬКИХ І ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ УЧЕННЯХ СТАРОДАВНЬОГО КИТАЮ

На підставі аналізу філософських і політико-правових учень Стародавнього Китаю розкрито особливості розуміння сутності покарання в давньокитайському суспільстві. Розкрито чинники, що впливали на становлення та розвиток інституту покарання в Китаї. Визначено основні принципи застосування покарань.

Ключові слова: Стародавній Китай, покарання, інститут покарання, розуміння покарання, принципи застосування покарання, філософське вчення.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Україна остаточно визначилась із європейським вибором, тому надзвичайно актуальним стає завдання не лише розбудови й оптимізації її демократичних інститутів, а і створення такої правової держави, яка була б здатна забезпечити захист своїх найвищих цінностей від злочинних посягань. Це зумовлює здійснення низки правових реформ, серед яких надзвичайно важливою є оптимізація системи покарань. Для створення дієвої системи покарань є недостатнім пряме копіювання позитивного досвіду розвинених країн світу, необхідно вивчати історичний досвід, акумульований людством, зокрема у сфері кримінальних покарань. У цьому сенсі історія становлення та розвитку інституту покарання Стародавнього Китаю викликає неабияку цікавість, оскільки у філософських і політико-правових ученнях тих часів покарання розумілося не тільки як правовий інструмент боротьби зі злочинністю, а і як метод управління державою.

Стан дослідження проблеми

Історія Стародавнього Китаю має чималу історіографію. Здебільшого дослідників цікавили питання, пов'язані із зародженням та розвитком давньокитайської цивілізації, причинами та передумовами утворення тут перших держав, становленням імперій – Цинь і Хань, а також вивченням їх особливостей.

Значно менше уваги приділялося дослідженню права Стародавнього Китаю, зокрема кримінального. Одним із перших, хто здійснив спробу проаналізувати кримінальне законодавство Стародавнього Китаю, систематизувати злочини та покарання в імперський період його історії, був російський дослідник М. Я. Бічурін [1; 2]. У подальшому в працях К. В. Васильєва [3], Л. С. Васильєва [4], Р. А. Лапової [5], А. Й. Рогожина, М. М. Страхова [6], В. Єлісеєффа, Д. Єлісеєффа [7] та ін. у межах тем власних досліджень здебільшого побіжно висвітлювалися різні аспекти становлення кримінального права в Китаї. Як правило, відзначались види злочинів і покарань, щодо останніх констатувалась їх надзвичайна жорстокість. Значно менше уваги науковці приділяли філософським і політико-правовим трактатам Стародавнього Китаю, які дозволяють з'ясувати місце й роль покарання у житті тодішнього суспільства. Варто виокремити роботи Л. С. Переломова [8], С. Р. Кучери [9–11], Р. В. Тищенка [12] та Є. С. Логвиненко [13], де тією чи іншою мірою висвітлено основні політико-правові погляди на інститут покарання у Стародавньому Китаї, охарактеризовано систему покарань і те, як вона змінювалася з часом. Отже, дослідження еволюції розуміння сутності покарання в давньокитайських трактатах викликає науковий інтерес, адже це питання є недостатньо вивченим в історико-правовій літературі.

Мета і завдання дослідження

Зважаючи на вищевикладене, метою статті є з'ясування особливостей еволюції розуміння покарання в Стародавньому Китаї. Мета зумовила конкретні завдання: здійснити історіографічний аналіз і розкрити ступінь наукової розробки проблематики дослідження, висвітлити особливості розуміння сутності покарання в Стародавньому Китаї, показати основні чинники, що впливали на становлення та розвиток у ньому інституту покарання.

Наукова новизна дослідження

Уперше в історико-правовій науці на підставі комплексного аналізу філософських і політико-правових учень Стародавнього Китаю розкрито особливості розуміння сутності покарання в давньокитайському суспільстві й визначено основні принципи застосування покарань.

Виклад основного матеріалу

Серед держав Стародавнього Сходу Китай посідав особливе місце, оскільки політико-правова традиція, що складалася протягом багатьох століть, мала великий вплив на формування системи та практики покарань. Як відзначають дослідники, у Китаї сформувалася система найбільш суворих покарань в історії людства. Так, Р. В. Тищенко відзначив характерну особливість кримінального права Стародавнього Китаю, яке вирізнялося «своєю жорстокістю і схильністю до калічницьких покарань, ... а розуміння покарання з ранніх часів сформувалось як карально-терористичний захід» [12, с. 13–14].

Таке поняття, як «право», у Стародавньому Китаї було невідомим. Проте використовувались інші: закон «*фа*» (сукупність позитивних норм) і ритуал «*лі*» (моральні, етичні й релігійні норми). Перші політичні та правові вчення в Китаї мали під собою релігійно-міфологічне підґрунтя, що, врешті, притаманне всім стародавнім етносам.

У традиційній китайській філософії вищу силу символізувало небо (тянь). Усе, що відбувалось, будь-яка подія пояснювалися «волею неба», Піднебесною йменувалась сама держава, а правитель мав статус «сина неба». Він як намісник (представник) вищих сил мав необмежену владу на Землі. Так обґрунтовувався культ правителя.

За династії Чжоу (1047 (1045)–221 рр. до н. е.) стався перехід від міфологічного до філософського та більш раціонального осмислення світу. Саме в ці часи з'явилися філософи, політики та науковці, які мали свій погляд на

сутність і організацію держави, влади, суспільства тощо. Також змінилося розуміння сутності покарання [12, с. 14].

У Стародавньому Китаї термін «бао» означав покарання. Спочатку він розумівся як кровна помста або використовувався для визначення рівнозначного покарання (таліону). З появою філософських шкіл і політико-правових учень з'являються різні погляди на необхідність застосування покарання та його сутність. Так, даосизм, який сформувався з традиційної китайської натурфілософії, вважав за необхідне повернутися до законів природи, у простоту життя минулого. Представники цієї філософської школи відкидали будь-які «штучні встановлення», яким вважали і закон. У трактаті «Дао-де Цзин» («Книга шляху і чесноти»), де викладено ідеї даосизму, вказувалося: «Втрачено Дао (тобто сутність і природний перебіг усіх речей – *авт.*) – діє Де (моральність – *авт.*); втрачено Де – народиться чеснота. Втрачено чесноту – виходить справедливість, втрачено справедливість – виростає закон, а закон – це згасання відданості й віри та початок смути» (вірш 38) [14, с. 226–227].

Таким чином, можна побачити негативне ставлення даосизму до закону. Учення пропагувало принцип бездіяльності (*у-вей*), оскільки Дао здатне до самовідновлювання, до поновлення справедливості й кращого життя. Мудрий правитель «не діє – отже не шкодить» (вірш 58) [15, с. 386–387]. Тож, даосизм закликав жити за законами природи, відмовитися від будь-якого примусу, насильства та покарань, оскільки це призводить до дисгармонії в державі.

Дещо інші погляди на покарання та їх застосування були у Конфуція. Застосовуючи такі категорії, як «благородний муж» (досконала людина) і «низький» (недосконала людина), він зауважив, що перший іде нагору, а другий – вниз. Благородний муж – людина відповідальна, щира, скромна в словах і виразах, а у своїх вчинках – правдива, оскільки ґрунтуються вони на ритуалі. «Із призначень ритуалу найціннішою є гармонія... Проте й гармонію можна застосувати не завжди. Якщо знають лише гармонію, не замикаючи її в рамки ритуалу, вона не може втілитись у життя», – вчив Конфуцій [16, с. 30]. На відміну від даосизму, він не виключав життя за законом та застосування покарання. В одному з його висловлювань можна знайти таке пояснення: «Якщо правити за допомогою закону, вирішувати покаранням, то народ буде стримуватися, але не знатиме сорому. Якщо правити на основі добротності, вирішувати за ритуалом,

народ не лише засоромиться, але й покаже покірність» [17, с. 10–11]. Саме добрі вчинки благородного мужа, який, разом із тим, «відчуває страх більше, ніж [у разі покарання] мечем і сокирою, породжують у народі відчуття піднесення», – сказано у конфуціанському філософському трактаті «Чжун юн», автором якого вважають онука Конфуція Цзи Си (близько 483–402 рр. до н. е.) [18, с. 44].

У цілому вчення Конфуція розглядало покарання як інструмент управління та контролю, який правитель використовує для зміцнення своєї влади в державі. Разом із тим філософ закликав уникати застосування такого виду покарання, як смертна кара [17, с. 69]. Конфуцій вважав, що закон і покарання лише стримують людей, оскільки останні їх бояться. Привести їх до покори можуть лише ритуал і добрі вчинки.

Таким чином, застосування покарань Конфуцій пояснював тимчасовою суспільною необхідністю. Він був переконаний: якщо жити за правилами ритуалу, то не буде покарань. Конфуціанці не вважали залякування метою покарання. Вони були переконані, що збільшення покарань призведе до зростання кількості злочинів. Це, у свою чергу, вплине на характер самих покарань, які можуть стати ще жорстокішими. У результаті цього у суспільстві зростатиме невдоволення владою, яке може перерости в активний опір правителю. Разом із тим конфуціанство розглядало покарання як необхідний тимчасовий засіб контролю з боку правителя, який мав за мету покращення життя кожного підданого. Виходячи з цього, пояснювалось, що покарання правитель має застосовувати по-батьківськи, з любов'ю, без бажання власного збагачення. «Якщо правитель не жадібний, то й люди красти не стануть. Якщо покарання не застосовуються належним чином, народ не знає, як поводитись», – учив Конфуцій [19, с. 12, 98]. Конфуціанство постійно наголошувало на необхідності віддавати перевагу нагородам, а не покаранням, для того, щоб ефективно управляти державою.

Близькою до конфуціанства була філософська школа Мо-цзи (479–400 рр. до н. е.), у підґрунті якої лежали принципи гуманності, раціональності та верховенства закону. Модзи теж виступав проти насильства та надмірно жорстоких покарань. На відміну від Конфуція, він вважав ритуал пережитком, а необхідну умову розвитку країни вбачав у правильному управлінні та впорядкуванні покарань [20, с. 191–192].

Правителю, щоб мати сильну владу, яку б поважали піддані, необхідно у своєму управ-

лінні «мудро поєднувати наставляння народу з покараннями» [20, с. 189]. Кара поряд із винагородою у філософському вченні Мо-дзи – це здебільшого спосіб, певний інструмент управління країною. Інструмент насамперед політичний, а не правовий. У своїй діяльності правитель мав творити й підтримувати «добро» та стримувати «зло». «Того, хто робить добро, треба прославляти; того, хто чинить зло, слід карати», – стверджував Мо-дзи [20, с. 199]. Незважаючи на те, що його філософське вчення мало прогресивний характер для свого часу, цьому вченню так і не судилося стати основою державної ідеології. Більше того, як зазначив Р. В. Тищенко, воно не змогло суттєво вплинути на політику та практику покарань у державі й після смерті засновника невдовзі припинило своє існування [12, с. 15].

Наприкінці правління Чжоуської династії утворилася філософська школа легістів (лат. *«legis»* – закон), найбільш відомими представниками якої були Цзи-чан (VI ст. до н. е.), Шан Ян (390–338 рр. до н. е.) та Хань Фей-цзи (близько 280–233 рр. до н. е.). Легісти намагалися теоретично обґрунтувати необхідність деспотичного управління суспільством і державою, пропагували ідею неможливості існування людей без покарання.

У VII–V ст. визначилися основні принципи легізму. Радника правителя царства Ци Гуань Чжуна (?–645 рр. до н. е.) вважають першим, хто запропонував концепцію управління державою на основі закону (*фа*). «Те, що [справи] складні й нескладні, великі й малі вирішуються за єдиними правилами, і те, що застосовуються такі заходи, як страта, покарання, заборона, мають назву “фа”», – писав Гуань Чжун [21, с. 26]. Самі покарання він розглядав як необхідну складову в управлінні людьми та державою, бо «[якщо] в системі покарання немає несправедливості, то в низах немає почуття озлоблення». «Правильні» покарання поряд із «правильним» розподілом обов'язків становлять принципи управління народом і країною [21, с. 16]. Система покарань розглядалась мислителем як необхідний інструмент, який використовує правитель задля «приведення народу до ладу» [21, с. 23]. Привертає увагу те, що філософ наполягав на невідворотності покарання й забороні помилювання злочинців [21, с. 46]. При цьому важливим вважався принцип справедливості покарання. Правитель застерігався від призначення несправедливих жорстоких покарань, оскільки зневірені у владі піддані «покинуть шлях громади» й почнуть займатися «приватними справами», що призведе до зростання злочинності та

послаблення держави [21, с. 50]. Отже, Гуань Чжун розглядав покарання як один з основних методів управління суспільством і державою.

Цих поглядів дотримувався і Цзи Чань (близько 580–522 рр. до н. е.), який був першим радником правителя царства Чжен. У 536 р. до н. е. він, по суті, систематизував кримінальні закони, створивши «уложення про покарання» (*сін шу*). Його сучасник Ден Сі (близько 545 – близько 501 рр. до н. е.) розвинув учення Цзи Чаня, склавши «бамбукове уложення про покарання» (чжу сін) [22, с. 378].

У IV – першій половині III ст. до н. е. ідеї ранніх давньокитайських філософських учень були об'єднані Гунсунь (Шан) Яном (390–338 рр. до н. е.) в єдину політико-правову теорію. Трактат «Книга правителя області Шан» («Шан цзюнь шу») став основою легізму.

Політичний діяч Шан Ян, як і Конфуцій, обстоював ідею створення сильної держави зі зразковим порядком на чолі з єдиним правителем. У підґрунтя свого вчення він поставив закон, перед яким всі мають бути рівними. Вимога виконання закону підкріплювалася загрозою застосування покарання у разі його порушення [23, с. 79–80].

Шан Ян сприймав смертну кару й убивство як об'єктивну необхідність. «Убивство людини не є виявом жорстокості», – переконував політик. Найбільш ефективним методом впливу на людей, за теорією Шан Яна, є запровадження єдиної системи покарань, нагород і настанов [23, с. 204]. На відміну від конфуціанців, які віддавали перевагу нагородам, а покарання розглядали як вимушений, але необхідний захід на шляху до створення загального блага, Шан Ян у своєму трактаті запропонував новий підхід до застосування покарань, яких порівняно з нагородами, на його думку, має бути значно більше. «У країні, яка добилася володарювання [в Піднебесній], на кожні дев'ять покарань припадає одна нагорода; у сильній країні на кожні сім покарань припадає три нагороди; у країні, приреченій на загибель, на кожні п'ять покарань припадає п'ять нагород», – писав він [23, с. 159]. Наведений фрагмент надає можливість дійти висновку, що для легістів покарання – найефективніший спосіб управління суспільством, а зловживання нагородами, з їхньої точки зору, веде державу до краху.

Вважаючи пересічних людей порочними, без будь-яких усталених моральних принципів, Шан Ян стверджував, що лише страхом і залякуванням можна утримати їх у покорі і що саме страх перед загрозою покарання утримує

від розколу суспільство. Тому якщо правитель, вважав Шан Ян, хоче мати сильну владу, він повинен установити «порядок» на основі «всесірного звеличування закону». Задля цього необхідно вирішити найголовніше завдання – викоренити злочинність. Основою боротьби зі злочинністю мали стати суворі покарання. Легіст переконував, що той, хто хоче стати володарем у Піднебесній, «забороняє нагороди та заохочує покарання; шукає проступки і не шукає хороших діянь; застосовує покарання для викоренення покарань» [23, с. 180].

Отже, Шан Ян сформулював нову концепцію покарання. Він не визнавав будь-якого зв'язку між мірою покарання та ступенем тяжкості скоєного злочину та вважав за необхідне застосування жорстоких покарань навіть за дрібне порушення наказів царя: «Там, де людей суворо карають за тяжкі злочини та м'яко карають за дрібні проступки, не лише неможливо буде покласти край [тяжким] злочинам, але неможливо буде навіть запобігти дрібним проступкам» [23, с. 93]. На думку легіста, суворі покарання – це єдиний спосіб управління народом. Намагаючись посилити роль покарань, Шан Ян уперше обґрунтував принцип кругової поруки (по суті, колективної відповідальності).

Як бачимо, пропагувалась ідея неможливості існування людини без суворих і жорстоких покарань, а впровадження обов'язкових превентивних заходів та колективної відповідальності розглядалось як необхідна складова «хорошого управління» державою.

У IV ст. до н. е. легізм став домінуючим ученням у Стародавньому Китаї, а зі створенням першої централізованої імперії Цинь – її офіційною ідеологією.

Після смерті Сяо Гуна, правителя Цинь, політичні супротивники звинуватили Шан Яна в державній зраді. У 338 р. до н. е. його стратили разом із родиною. Отже, Шан Ян став жертвою ним же розробленої жорсткої системи колективної відповідальності. Незважаючи на це, легізм залишився державною ідеологією.

У III ст. до н. е. посилювалося протистояння двох ідеологій – конфуціанства й легізму, що дало поштовх становленню традиційних риста інститутів давньокитайського права. Перебуваючи при владі, легісти нещадно знищували супротивників. Переслідувались усі, хто виявляв навіть симпатії до конфуціанства. У ці часи активно використовувався принцип презумпції вини. Особа вважалася винною та підлягала покаранню в разі недоведення її невинуватості. Масові страти, найжорстокіші тілесні покарання й відправлення на важкі роботи

поширилися на весь Китай. Доноси та колективна відповідальність стали в ці часи звичайним явищем.

У період становлення династії Хань (206 р. до н. е. – 221 р. н. е.) відбулося формування ортодоксального конфуціанства, яке за своєю суттю являло собою компроміс із вченням легістів. Появу нової теорії пов'язують з ім'ям Дун Чжун-шу (187–120 рр. до н. е.). Він визнавав закон і вважав прийнятним застосування методу нагород та покарань в управлінні державою. У трактаті «Чунцю фаньлу» нагороди розглядалися як спосіб «вплинути та подіяти» на людей, а покарання – їх «заякати» [23, с. 127–128].

Ортодоксальне конфуціанство, визнаючи необхідність застосування покарань, передбачало при цьому взаємодію таких моральних норм, як суворість і поблажливість. Отже, тут мораль і право збігалися. Мораль формувала правила поведінки людини, а право загрозою застосування покарання забороняло їх порушувати.

Специфікою кримінального законодавства держав Стародавнього Сходу було й те, що під час визначення покарання насамперед урахувалась реальність загрози існуючій владі, тобто найбільш небезпечними вважалися діяння, які становили загрозу правителю, менш небезпечними – суспільству. Тому всі покарання в країнах стародавнього світу умовно можна поділити на ті, які становили загрозу авторитету влади, й ті, які безпосередньо не торкалися сфери інтересів правителя [24, с. 135].

У кримінальному праві країн Стародавнього Сходу можна побачити схожість у визначенні об'єкта злочинного діяння – це фізична особа (або група осіб), особа, яка скоює злочин, заподіює шкоду іншій особі (особам), тобто її дію орієнтовано проти людини, а не проти загальних умов їх спільного проживання.

Саме покарання повинно поновити порушену справедливість, а значить задовольнити постраждалого. Отже, його метою було як залякування, так і задоволення особи, яка постраждала внаслідок злочину. Це надавало можливість широко використовувати жорстокі покарання навіть за незначні злочини. Китайський філософ Чжунцан Туна (179–220 рр. н. е.) констатував: «побоюючись, як би кара не вийшла зам'якою та недостатньою для покарання за якесь-то зло, злочин обтяжується нарочитим нагромадженням звинувачень, і злочинця позбавляють життя, причину його смерті приписують хворобі» [25, с. 361].

Ш. Монтеск'є у праці «Про дух законів» зазначив, що в деспотичних державах природа правління вимагала беззаперечної покорності. «Тут у людини одна доля з тваринами: інстинкт, підкорення, покарання. Тут не беруться до уваги природні почуття – повага до батьків, любов до дітей і дружини, закони гідності, стан здоров'я: покарання оголошено – цього достатньо», – писав він [26, с. 33].

Висновки

Таким чином, філософські вчення Стародавнього Китаю мали суттєві розходження з багатьох політичних питань, але в розумінні ролі та мети покарань були схожими. Здебільшого застосування покарань об'єднувалось у єдину систему з нагородами. Така система «нагород і покарань» мала одне призначення – централізувати та зміцнити владу правителя, ліквідувати його політичних опонентів, приборкати непокору народу в будь-яких її проявах. Тобто покарання розглядалося як один із методів управління суспільством. У стародавньому світі не знали, що таке право. Покарання ще не стало окремим інститутом. Відбувалося поступове становлення інституту покарань. На цей процес великий вплив мали релігія та мораль тих часів.

Список бібліографічних посилань

1. Бичурин Н. Я. Статистическое описание Китайской империи. М. : Вост. дом, 2002. 464 с.
2. Бичурин Н. Я. Статистическое описание Китайской империи: с прилож. геогр. к. на пяти листах : в 2 ч. СПб. : Тип. Эдуарда Праца, 1842.
3. Васильев К. В. Центральная власть и органы местного управления в годы расцвета Западного Чжоу // История и культура Китая : сб. памяти акад. В. П. Васильева. М. : Наука, 1974. С. 121–128.
4. Васильев Л. С. Возникновение и формирование китайского государства // Китай: история, культура, историография. М. : Наука, 1977. С. 6–39.
5. Лапова Р. А. История государства и права Китая (рабовладельческий период) : учеб. пособие по истории государства и права. Саратов : Изд-во Саратов. юрид. ин-та, 1960. 37 с.
6. Рогожин А. И., Страхов Н. Н. История государства и права рабовладельческого Китая. М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1960. 91 с.
7. Елисефф В., Елисефф Д. Цивилизация классического Китая / пер. с фр. Л. Лоевского. Екатеринбург : У-Фактория, 2007. 640 с.

8. Переломов Л. С. Империя Цинь – первое централизованное государство в Китае (221–202 гг. до н. э.). М. : Вост. лит., 1962. 243 с.
9. Кучера С. Р. Становление традиции коллективной ответственности и наказания в Китае // Роль традиций в истории и культуре Китая / отв. ред. Л. С. Васильев. М. : ГРВЛ Наука, 1972. С. 161–183.
10. Кучера С. Р. История, культура и право древнего Китая : собр. тр. М. : Наталис, 2012. 416 с.
11. Кучера С. Р. Символические наказания в древнем Китае // Китай: общество и государство : сб. ст. М., 1973. С. 30–54.
12. Тищенко Р. В. Институт покаяния в політико-правовій думці Стародавнього Китаю. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 2. С. 13–16. URL: http://lsej.org.ua/2_2017/4.pdf (дата звернення: 26.07.2018).
13. Логвиненко Є. С. Розуміння покарання у філософських вченнях Стародавнього Китаю // Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми : тези доп. круглого столу (м. Харків, 27 жовт. 2017 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. С. 118–120.
14. Торчинов Е. А. Даосизм. «Дао-Дэ цзин». СПб. : Азбука-классика ; Петерб. Востоковедение, 2004. 256 с.
15. Дао-дэ Цзин / пер. Малявина В. В. М. : АСТ ; Астрель, 2002. 544 с.
16. Стрелец Ю. Ш. Смысл жизни человека: от истории к вечности : моногр. Оренбург, 2009. 540 с. URL: <http://www.orenport.ru/images/doc/924/Strelez.pdf> (дата звернення: 15.08.2018).
17. Конфуций. Изречения. Харьков : Фолио ; М. : АСТ, 2000. 448 с.
18. Конфуцианский трактат «Чжун юн». Переводы и исследования / сост. А. Е. Лукьянов ; отв. ред. М. Л. Титаренко. М. : Вост. лит., 2003. 247 с.
19. Конфуций. Лунь Юй. М. : Вост. лит., 2001. 168 с.
20. Мо-цзы. Древнекитайская философия : собр. текстов в 2 т. Т. 1. М. : Мысль, 1972. С. 175–200.
21. Гуань Чжун. Гуань-цзы. // Древнекитайская философия : собр. текстов в 2 т. Т. 2. М. : Мысль, 1973. С. 14–57.
22. Барихин А. Б. Большая юридическая энциклопедия. М. : Кн. мир, 2010. 960 с.
23. Книга правителя области Шан (Шан цзюнь шу). 2-е изд., доп. / пер. с кит., вступ. ст., коммент., послесл. Переломова Л. С. М. : Ладомир, 1993. 392 с.
24. Царьков И. И. Два взгляда на систему «Наград и наказаний» (из истории политических и правовых учений). *Вестник Волжского университета имени В. Н. Татищева. Серия «Юриспруденция»*. 2011. № 75. С. 128–146.
25. Чань янь. Древнекитайская философия. Эпоха Хань. М. : Наука, 1990. С. 354–365.
26. Монтескье Ш. Л. О духе законов. М. : Мысль, 1999. 672 с.

Надійшла до редколегії 12.03.2019

ЛОГВИНЕНКО Е. С., ЛОГВИНЕНКО И. А. ПОНИМАНИЕ НАКАЗАНИЯ В ФИЛОСОФСКИХ И ПОЛИТИКО-ПРАВОВЫХ УЧЕНИЯХ ДРЕВНЕГО КИТАЯ

На основе анализа философских и политико-правовых учений Древнего Китая показаны особенности понимания сути наказания в древнекитайском обществе. Раскрыты факторы, которые влияли на становление и развитие института наказания в Китае. Определены основные принципы применения наказаний.

Ключевые слова: *Древний Китай, наказания, институт наказания, понимание наказания, принципы применения наказания, философские учения.*

LOHUVYENENKO YE. S., LOHUVYENENKO I. A. UNDERSTANDING OF PUNISHMENT IN THE PHILOSOPHICAL, POLITICAL AND LEGAL DOCTRINES OF ANCIENT CHINA

Based on the analysis of the philosophical, political and legal doctrines of Ancient China – Taoism, Confucianism, Mo-tze's guidelines, Mo-dze's teachings, Legist and Orthodox Confucianism – the authors have demonstrated specific features of understanding the essence of punishment in the ancient Chinese society. The factors that influenced the establishment and development of the institution of punishment in China have been revealed. It has been noted that the specificity of the criminal legislation of the Ancient China was the fact that the reality of the threat to the current government was foremost taken into account while determining the punishment. The most dangerous were considered acts that threatened the ruler, less dangerous that threatened society. Therefore, all punishments can be divided into those that threatened the authority of government, and those that did not directly affect the interests of the ruler. The basic principles of implementing punishments have been defined.

The authors have concluded that the philosophical teachings of Ancient China had significant differences from many political issues, but were similar in understanding the role and purpose

of punishment. For the most part, the use of punishment was united into a single system with rewards, which had one purpose: to centralize and strengthen the ruler's power, to liquidate his political opponents, and to curb the disobedience of the people in all its manifestations. Consequently, punishment was considered as one of the methods of managing a society. It has been noted that there was no understanding about the law in the ancient world. Punishment did not become a separate institution. There was a gradual formation of the institution of punishment. Religion and the morale of those times greatly influenced on that process.

Key words: *Ancient China, punishment, institution of punishment, understanding of punishment, principles of applying the punishment, philosophical doctrines.*